

MOLNÁR KRISZTINA RITA

„Te vagy a legszebb tavasziúndér. . .”

Vágyis: miért jó múzeumpedagógusnak lenni?

Ez az írás nem arról fog szólni, hogy miért hasznos pedagógiai, személyiségfejlődési és tanulási szempontból, ha egy gyerek, illetve gyerekközösség múzeumpedagógiai foglalkozáson vesz részt. Erről szerencsére egyre több cikk és tanulmánykötet szól, és talán a pedagógustársadalom nagy része is egyre inkább tisztában van azzal, hogy nem időpocséklás az, ha a múzeumlátogatásra több időt szán, és hogy miért is fontos képzett múzeumpedagógus segítségét kérni hozzá, vagy akár neki magának múzeumpedagógiai módszereket alkalmazni a látottak feldolgozásához.

Ez az írás arra kíván választ adni, hogy miért is jó a gyerekekkel foglalkozó embernek, ha múzeumpedagógus is egyben amellet, hogy óvodapedagógus, tanító, szaktanár vagy néprajzkutató, illetve művészettörténész. Hogy miféle többlet az, amit a múzeumpedagógia nem a befogadó, hanem az átadó oldalnak nyújt. Hogy milyen szemlélet az, amit a múzeumpedagógus képvisel, és amitől akkor is jobban végzi a dolgát, ha éppen csak egy-szerű iskolai órát tart. Hogy mitől lehet több az öröme a munkájában, ha ez a látásmód vezérli, ha ez a látásmód segíti viszonyai alakulását bármilyen életkorú gyerekekkel kerüljön is kapcsolatba.

Az ember – szerencsés esetben – szeret játszani. Homo ludens marad, ha hagyja az élet ezer apró baja. Jó lenne, ha minden, gyerekekkel foglalkozó ember, bármekkora gyerekekkel gyakorolja is munkáját, megőrizné azt a nyitottságot, azt a *korlátokat még nem ismerő* látásmódot, ami csak a gyerekekre jellemző. Amely korlátokat, mihelyst szembekerül vele, minden gyerek át akar hágni, de legalábbis zavarja, nem érti, nehezen szokja meg, kamaszkorában pedig lázad ellene. Természetesen nem az elengedhetetlen védőkorlátokról beszélek, hanem a természettől idegen, sok szempontból mégis szükséges határvonalakról, falakról, gátakról, amik beszűkítik az világot kerek egésznek megélő gyerek tekintetének perspektíváit.

...*korlátokat
még nem ismerő
látásmód...*

napirendi pont

A felnőttek sok esetben már elfelejtették azt a világot, amit gyerekszemmel még láttak, gyakran nem is okoz számukra problémát a korlátozott térben való mozgás – legyen az akár fizikai, akár szellemi tér. És vannak felnőttek, akik valamiért képtelenek tartósan ebben a korlátozó és korlátozott térben egyensúlyban maradni. Számtalan szépirodalmi mű szól erről a problémáról, most csak kettőt citálok emlékeztetőül: Az egyik Travers *Mary Poppins*a, aki ropogósra vasalt, pirítóskenyér-illatú kötényében, vaszigor mögé bújik, de éjnek évadján csirizzel csillagokat ragaszt az égre, és arra tanítja a gyerekeket: „*Hát nem tudjátok, hogy mindenkinek megvan a maga tündérországa?*” , a másik Exupéry, aki *A kis herceg* című regényében számtalan fontos

**...a világ
kerekségéről
alkotott kép...**

megállapítást tesz a „fölnöttekről”: „*Mert előbb minden gyerek fölnőtt volt. De csak kevesen emlékeznek rá.*”, valamint: „*Ha azt mondanánk nekik: Íme a bizonyosság arról, hogy a kis herceg létezett: elragadó teremtés volt, és nevetett, és egy bárányt akart; s ha valaki bárányt akar, akkor ez nyilvánvaló bizonyosság rá, hogy létezik*” – ha ezt mondanánk nekik, vállat vonnának, és gyerekek tartanák az embert. Ha ellenben azt mondanánk nekik: „*A bolygó, ahonnét jött, a B-612-es kisbolygó*” – ez meggyőzi őket, és békén hagynak a kérdéseikkel. Egyszerűen ilyenek; még csak haragudni sem kell rájuk miatta. A gyerekeknek nagyon elnőzőknek kell lenniük a fölnöttek iránt. De mi, akik megérintjük az életet, bizony fűtyülünk a számokra!” De vannak közöttünk Mary Poppinsok és más olyan felnőttek is, akik, ahogy már említettem, megőrizték magukban a korlátok közötti lét ellenére a világ kerekségéről alkotott képüket, akik még emlékeznek a világ tündéri oldalára is, és számok nélkül is elhiszik valamiről, hogy létezik. A múzeumpedagógusok jelentős része rendelkezik ezen személyiségjegyekkel, hiszen ez munkájuk elengedhetetlen feltétele.

Másképpen: *múzeumpedagógusnak lenni életformát jelent.* A múzeumpedagógus mindig mindent sok szempontból jár körbe, akkor is, amikor a tanterem négy fala között tart órát, a múzeumpedagógus nem tartja be mereven a tantárgyak közötti kereteket, irodalom órán zenét hallgattat vagy mozaikképet ragaszt a gyerekekkel, biológia órán verset olvas föl a virágokról. A múzeumpedagógus Janikovszky Éva kisfiújára hasonlít, aki arról beszél, hogy „*ha felnőtt volnék, olyan lakásban laknék, ahol tölgyfát nevelhetek cserépben, aranyhalat tarthatok a fürdőkézdobban, és soha semmit nem kéne kidobni, mert mindennek akad helye, amit hazahozok, akár lehul-*

napirendi pont

lott vadgesztenye, akár rozsdás vasszög, akár összecsomózott spárga, akár eldobott villamosjegy...”

A múzeumpedagógus mindent gyűjt, ami más számára kidobandó szemét lenne: lapos kavicsokat, mert jók lesznek a törököket bemutató játékban talizmánt festeni, régi csipkét, mert jó lesz a reneszánsz-kori játszóházhoz, levendulát, mert jó lesz a fűszeres zsákocskába a középkort idéző foglakozáson, szép kis törött cserepeket, mert épp ilyenre van szükség a magyar szecessziót bemutató múzeumi színdarabhoz. A múzeumpedagógus tehát akkor is múzeumpedagógus, amikor távol van a múzeumtól. Sőt, ha egyáltalán nem a múzeum a munkahelye, akkor is. De mégis a múzeum számára a legideálisabb terep.

„A múzsák ligete.” Ez a múzeum. És a múzsák ligetében lenni persze nagyon jó. Múzeumban órát tartani, foglalkozást vezetni, játszóházat rendezni egészen más, mint akármilyen oktatási intézményben. Ez látványosan magától értetődő, de érdemes végiggondolni, hogy milyen okai vannak ennek. Elsősorban a helyszín újdonsága a gyerekek számára felcsigázó. Ennél is érdekfeszítőbb a sok látnivaló, legyenek azok dinoszaurusz-csontok, középkori festett táblaképek vagy Mátyás király festett padlócsempéi. Igaz, a legtöbb múzeumban a „Mindent a szemnek, semmit a kéznek!”-elv érvényesül, de ma már egyre több múzeum alakít ki olyan teret, ahol az odalátogató gyerekek megfoghatják kipróbálhatják a kiállított tárgyakat, illetve azok másolatait. (Élen jár ebben a Magyar Természettudományi Múzeum a tapogató-szobával, a Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum, ahol a kukoricamorzsólástól, a parasztudvar felsőprésén át a tojásberzselésig annyi mindent kipróbálhatnak az odalátogató gyerekek, és legújabban már a Magyar Nemzeti Múzeum is ebben a szellemben rendezi időszaki kiállításait.)

Ezzel a szinte egyetlen lényeges korláttal rendelkező hely a múzeum, ahol azonban számtalan olyan, *a felhőtlen befogadást akadályozó korlát egyáltalán nincs jelen*, mint amelyek között az iskolában tanító tanárok – és nem csak a diákok! – kénytelenek működni.

- A múzeumban NINCS CSENGETÉS 45 PERCENKÉNT, nem szakítja félbe a foglakozást a következő óra kezdete, az idő objektív és szubjektív értelemben is másképpen telik, mint az iskolai tanítási napon. Higgyük el, az iskolai tanóra időtartama – bár nyilván számtalan szempontból

*...a helyszín újdonsága
a gyerekek számára
felcsigázó...*

napirendi pont

szükséges – sok szempontból kártékony: két hangos végpontja stresszforrás, változtathatatlan időkerete gyakran akadály a elmélyülésnek.

- A múzeumban NINCS SZÁMONKÉRÉS: nem feleltetünk, nem íratunk dolgozatot. Ez megkönnyíti diák és tanár dolgát egyaránt, a két fél közötti viszony természetesebbé válik, jobban emlékeztet „mester és tanítvány” hagyományos nexusára, mint az iskolai körülmények között. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy nincs feladat. Feladat jócskán akad – kitöltendő feladatlap, összepárosítandó tárgyak és tárgyleírások, elkészítendő korhű eszközök, megtanulandó ének vagy tánc stb. –, de ezeknek a feladatoknak a célja nem az, hogy a végén egy ötös skálán besoroljuk a diák munkáját, hanem az, hogy ismeretei elmélyüljenek, tudása belsővé váljon és nem utolsó sorban azt, amire az egész oktatási folyamat során sajnos olyan ritkán szoktunk gondolni: hogy az ismeretek szerzése közben jól érezze magát. Tehát: *a tanulás az öröm forrása is legyen számára.*

...az idő objektív és szubjektív értelemben is másképpen telik...

- Ebből eredően NINCS ÉRTÉKELÉS sem, legalábbis a megszokott formában. A múzeum sokkal alkalmasabb helyszín a pozitív motivációra, mint az iskola, szidalmazásnak, negatív kritikának ezen a helyen nem sok értelme lenne, így a passzívabb gyerekeket sem éri olyan gyakran elmarasztalás, az aktívabbakat viszont annál több dicséret. Ez, bármilyen meglepő is legyen, a tanár számára is megkönnyebbülést jelent, hiszen harmonikusabb így a csoport hangulata, kisebb a megosztottság, a konfliktus diákok és a többi diák, valamint diákok és tanár közt is.
- Az iskolától eltérően a múzeum, bár általában zárt tér, mégsem kényszeríti a múzeumi órák alatt mozdulatlanságra a gyerekeket. Lehet állni, sétálni, ülni, guggolni, táncolni. Ez is a merevség oldása, öröm. Öröm a foglalkozást tartó múzeumpedagógusnak is, ő sincs katedrapózba kényszerítve, s annak ellenére, hogy egy-egy múzeumi tárgy előtt megállva hagyományos módon ad elő, vagy magyaráz, a továbbiakban sokkal inkább azonos fizikai helyzetet foglal el a gyerekekkel – ő is ül, guggol, táncol – tárgykészítés vagy tánctanulás közben. Nem kell hozzá különösebb képzelőerő, hogy értsük, mennyivel közelebb kerül így a gyerekekhez, mennyivel inkább egy halmazban van velük, a hierarchia tanár és diák között a minimálisra csökken. Talán ennyi példa elegendő, hogy elhiggyük, kevesebb korlát között, na-

napirendi pont

gyobb a befogadásra kész gyereklélek és az átadni akaró felnőttlélek szabadsága. Ilyen körülmények között nyitottabb átadó és befogadó. Olyannyira, hogy nem ritka, hogy a múzeumpedagógus annak ellenére, hogy csak áttűnő ismeretség a gyermek számára, olyan szeretet-megnyilvánulásokat él át, ami csak a tartósan együttlévő gyerek és pedagógus között szokásos. Engem ölelt már át „óvoda réme”-kisfiú, csillogó szemmel azt kérdezve tőlem: „Mikor megyünk megint együtt múzeumba?”. Egy, a honfoglalás korát megidéző játszótér közepén pedig, ahol a kort idéző jel-

napirendi pont

mezben, hajfonatkoronggal feldíszítve foglalkoztunk a gyerekekkel, állt elém lesütött szemű kislány, azt mondva nekem: „Te vagy a legszebb tavasztündér, akit valaha láttam!”

Ezek az érzelemkifejezések természetesen nem csupán azért fontosak, mert jól tesznek a múzeumpedagógus önbizalmának, hanem azt jelzik, az adott környezetben zajló tevékenység nem csupán az elmét, hanem *a teljes személyiséget mélyen érinti.*

A legfontosabbról azonban még nem esett szó. A múzeum, bár tudományáganként gyűjti, dolgozza fel, rendszerezi és mutatja be anyagát, sokkal interdiszciplinárisabb terület, mint az iskola.

A „klasszikus” iskola szükségszerűen, de mégiscsak leegyszerűsítő módon tantárgyakat tanít. A világ dolgainak alapos tanulmányozásá-

hoz, rendszerezéséhez természetesen ez elengedhetetlen. Tanároknak és a diákoknak

egyaránt fontos tehát a tantárgyi látásmód. Azt azonban – míg a középkor

hét szabad művészetének grammatikájából, retorikájából, dialektikájából,

asztronómiájából, aritmetikájából, geometriájából, zenéjéből mára

nyelvtan, irodalom, filozófia, matematika, földrajz, kémia és ének lett

– még mindig nem sikerült megoldani, hogy a tantárgyak mozaikköveire

felszabdalt kerek világot időről időre újra összeillesszük, és megmutassuk,

hogy a mozaikok együttesen milyen csodálatos képet alkotnak. A szomorú pedig az, hogy

ha ezt nem tesszük meg, akkor egy idő után a gyerekek már nem is lesznek képesek érzékelni, hogy a világ dolgai egymással még mélyebben

összefüggenek, mint azt tantárgyakra szabdalva mindennapjaik alapján gondolnák, illetve megtapasztalnák. Ennél már csak az elkésztőbb,

hogy erre mi, felnőttek sem leszünk (vagyunk?) képesek. Pedig, ahogy erről már esett szó, az egészen apró gyerek számára a világ egész volta

még magától értetődő, mese, ének és természeti jelenségek még együtt és teljes valóságukban igazak számára, antropomorfizálja az esőcseppet és a tulipánt. Ahogy óvodába, majd kisiskolába kerül, fokozatosan tagolódik számára a mindenség, mire felső tagozatos illetve gimnazista lesz,

tantárgyai tovább differenciálódnak. A pedagógusok a tananyag rettenő méretével és a rászabott szűkös idővel küszködve – annak ellenére, hogy sokszor szeretnék – nem tudnak lehetőséget teremteni a tantárgyak közötti összefüggések, mélyebb kapcsolatok felmutatására. A fel-

...a múzeum sokkal interdiszciplinárisabb terület, mint az iskola...

napirendi pont

nőttek zöme pedig már nem is tud közvetlen utat találni egy vers és egy virágszirom között.

A múzeum ezzel szemben, bármennyire is tudományágakhoz kapcsolódik, jellegénél fogva szélesebb látókörű, mondhatni reneszánsz szemléletű. Petőfi bútorai nem csupán egy nagy költő mindennapjairól, hanem egy kor, egy réteg ízléséről is tanúskodnak, a szentendrei skanzen házai pedig annyi mindenről szólnak egyszerre, amit semmiképpen sem lehet a „néprajz” szócikk alá sűríteni. Egy felkészült tanár, ha osztályát múzeumba viszi, annyira szerteágazó ismeretekkel gazdagíthatja tanítványait, amire ugyanő az iskola falai között nem képes. Ez nem csupán a diákok számára lényeges élmény, hanem számára is a teljesség megélésének lehetősége.

Mindez a legtöbb esetben sokkal játékosabban történik, mint az iskola falai között, és ebben a játékban nem csupán a gyerekek vesznek részt, hanem a felnőttek is. Nagyon fontos élmény ez a diákok számára, megélik, hogy a múzeum nem az a hely, ahol félni kell a „játszani nem tudó

napirendi pont

emberektől”. (Tíz évvel ezelőtt a legtöbb múzeumban csak zordon teremőröktől tartva, lábujjhegyen és suttogva lehetett tartózkodni!)

Végezetül fontos még beszélünk arról is, hogy a magyar múzeumok egy része az utóbbi évtizedben jelentős szemléletváltáson ment keresztül: egyre több a múzeumi játszóház, megrendelhető foglalkozás, szak-

kör, minden korosztály számára hasznos komplex kiállítás-vezető füzet. Egyre több múzeum alkalmaz múzeumpedagógust – van, ahol egész „stáb” működik, akár külsősök alkalmazásával is, mint például a Magyar Természettudományi Múzeumban, vagy a Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeumban.

Velük együttműködve az óvoda- és iskolapedagógusok a tanítási-tanulási folyamatot játékká nemesítve csodákat élhetnek át. A gyerekekről nem is beszélve. A kerek világ kerek csodáját.